

УДК 130.2

«НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ» ЯК МАКСИМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СУЧАСНОСТІ

Світлана Пилипенко

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
Навчально-науковий інститут бізнесу і менеджменту,
кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін
вул. Алчевських, 44, 61004, м. Харків, Україна*

Інна Бабченко

*Харківська загальноосвітня школа I – III ступенів
Харківської міської ради Харківської області,
методичне об'єднання вчителів-філологів
вул. Світла, 9, 61121, м. Харків, Україна*

У статті розглядається концепція «навчання впродовж життя» як одна з головних освітніх стратегій у сучасному суспільстві. Підкреслюється, що інформатизація та глобалізація сучасності постають викликами, вирішення яких є важливим чинником подальшого розвитку людства загалом. Наголошується, що інформаційне суспільство вимагає нової моделі освіти, що відрізняється від спрямувань постіндустріального суспільства. Порушується тема взаємозв'язку освіти та знання. Приділяється увага поняттю «креативна людина», що постає головним принципом концепції «навчання впродовж життя».

Ключові слова: навчання впродовж життя, інформаційне суспільство, суспільство знань, освіта, знання, креативна особистість.

Інформаційне суспільство виступає головною ознакою сучасного етапу розвитку людства, де головним пріоритетом є виробництво нового знання та технологій, де відбувається переосмислення значення нематеріальних цінностей, а конкурентоспроможність змінюється технологіями. Ідеться про інформатизацію та глобалізацію сучасності, що трансформують конфігурацію сучасного світу та вимагають нових суспільних практик, серед яких важливе місце займає модель безперервної педагогічної освіти або принципу «навчання впродовж життя». Відтепер дискурс сучасного освітнього процесу визначає питання «Як робити?», відповідь на яке передбачає використання різних гуманітарних технологій, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості.

Варто підкреслити, що філософський дискурс аналізу взаємозв'язку «освіта – людина – інформаційне суспільство» позначився в останній чверті ХХ ст., насамперед у зарубіжній науковій літературі. Саме тому наявні концепції – постіндустріального суспільства (Д. Белл), постфордизму та інформаційної інфраструктури (Р. Райх), інформаційного капіталізму та мережевого підприємництва (М. Кастельс), корпоративного і споживачього капіталізму (Ю. Габермас), суспільства організації, нагляду і контролю (Е. Гідденс), суспільства споживання, у т. ч. й інформаційного (Ж. Бодрійяр), індивідуалізованого суспільства (З. Бауман) – постають взаємодоповнюючими [15] Ці концепції спрямовані

на аналіз змін, підкреслюють значення інформаційного простору в сучасному суспільстві. Науковці наголошують на тому, що відбувається формування абсолютно інших механізмів функціонування суспільства. Останні змінюють соціальні інституції, ритм і форми життя, системи цінностей, впливають на механізм особистісного самовизначення. Особливу увагу привертає взаємозв'язок освіти і людського капіталу, представлений у роботах П. Бурдьє, Ф. Фукуями, О. Едвінсона, М. Мелуїна та ін.

На думку сучасних дослідників, можна говорити про розвиток особистості, якщо є можливим розв'язання таких задач: по-перше, стимулювання інтелектуального розвитку та збагачення мислення через засвоєння сучасних методів наукового пізнання; по-друге, успішна соціалізація є можливою за умови інтенсивної взаємодії елементів системи «культура – людина – технологія»; по-третє, інтенсифікація наукових знань потребує інтегративних тенденцій розвитку науки й техніки в системі вищої освіти. Водночас життєдіяльність сучасної людини відбувається в умовах інформаційного суспільства й вимагає наукової грамотності, забезпечення умов для набуття широкої базової освіти.

Як свідчить аналіз сучасних досліджень, уперше концепт «навчання впродовж життя» був проголошений у 1972 р. на засіданні ЮНЕСКО з метою окреслення глобальної перспективи розвитку освіти на початку ХХІ ст. Варто підкреслити, що подальший дискурс цієї проблеми набуває нового звучання наприкінці ХХ ст. Так, 19 червня 1998 р. у м. Болонья (Італія) відбулася зустріч міністрів освіти 29 європейських країн. Результатом їхньої зустрічі стало створення спільної декларації «Про європейський простір вищої освіти», де був проголошений принцип посилення конвергенції та збільшення прозорості щодо підтвердження кваліфікації фахівців [12].

На початку ХХІ ст. цей концепт постає стратегією розвитку сучасного суспільства. Йдеться про становлення системи освіти, що покликана відповідати конфігурації інформаційної сучасності. Інформаційне суспільство, на відміну від постіндустріального, не спрямоване на вузьку спеціалізацію фахівця. Однією з вимог інформаційного суспільства є забезпечення особистості знаннями, уміннями та навичками, які можливо використовувати практично без змін в різноманітних видах діяльності, тим самим стверджуючи їх як міждисциплінарний, так і узагальнюючий характер.

Свого часу Сенека зазначив: «Вік живи – вік навчайся тому, як варто жити», тим самим означивши один із основних екзистенціалів людського існування, що постає матрицею ідеальної дії людини, прикладом унікального індивідуального прогресу і сучасності – «любов до мудрості». Саме цей екзистенціал найяскравіше був реалізований видатними давньогрецькими філософами – Сократом, Платоном, Аристотелем. На сучасному рівні суспільного розвитку не можна не погодитися з В.Г. Андрущенком, котрий вказує на те, що доки суспільство не виховає нове покоління перспективно мислячих людей (інакше кажучи, творчих людей), котрі зможуть будувати майбутнє, ґрунтуючись на загальнолюдських цінностях й одночасно враховувати уроки вітчизняної історії, ми приречені «копірситися у багнюці», «переливати із пустого в порожнє», перебувати в «постійному транзиті безперспективності» [1, с. 11–13]. Ця думка відповідає головним принципам освіти: учитися жити, учитися пізнавати, учитися робити та вчитися співіснувати, означеними Міжнародною комісією ЮНЕСКО з освіти для ХХІ ст. у доповіді «Освіта: прихований скарб» (1995 р.) [3].

Відбувається переосмислення феномену освіти, де остання для людини є як умовою, так і необхідністю її життя, як способом, так і програмою її існування. У такому контексті вважаємо важливими теоретичні положення, висловлені ще в 30-ті рр. ХХ ст. іспанським філософом Х. Ортегою-і-Гассетом. В одній зі своїх лекцій під загальною назвою «Навколо Галілея» у 1933 році він висунув наступні положення:

1) наше життя, життя людини для кожного з нас є вихідна, укорінена реальність. Це те єдине, що у нас є і що нас формує;

2) жити – значить відчувати необхідність робити щось, щоб умови життя не знищили нас;

3) життя не є чимось, щоб постати застиглим раз і назавжди, життя – це знання, яке треба виконати;

4) людина змушена будувати ідеї щодо своїх життєвих умов, що допомагає їй орієнтуватися в них і вирішувати, що ж їй необхідно робити [10, с. 81].

Сучасність демонструє виникнення опозицій «глобальне – локальне», «універсальне – одиничне», «традиційне – сучасне», «необмежене зростання знання – обмеженість можливостей засвоєння цих знань людиною» тощо, що вимагає переосмислення значення освіти, актуалізуючи вищезазначений концепт «навчання впродовж життя» (lifelong learning – LLL). У «Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу» [9], прийнятому в Лісабоні у березні 2000 р., сформульовано шість ключових принципів. На думку авторів, ці положення є втіленням сучасних процесів інформатизації та глобалізації сучасності та становлення «суспільства знань». Останнє вимагає не лише нових освітянських стратегій, але й нових моделей життєдіяльності самої людини. Нова конфігурація цих стратегій забезпечується їх гнучкістю та пластичністю, що дозволяє вирішити вищезазначені опозиції. «Навчання впродовж життя» постає всебічною учбовою діяльністю, що здійснюється з метою покращання знань, навичок і професійних компетенцій. Основними критеріями освітньої діяльності визначаються «вміння людини адекватно формулювати свою потребу в інформації, знаходити її, переробляти, відбирати, оцінювати і створювати якісно нову інформацію» [4].

У «Меморандумі» означені такі принципи: принцип нових базисних знань та навичок для усіх; принцип збільшення інвестицій у людські ресурси; принцип інноваційних методик викладання та навчання; принцип нової системи оцінювання отриманого знання; принцип розвитку наставництва та консультування, принцип наближення навчання до домівки.

Необхідно підкреслити, що кожний із зазначених принципів розроблений у контексті взаємодії суб'єктів в інформаційному суспільстві. Так, великого значення надається навичкам комп'ютерної грамотності, іноземним мовам, підприємництву, соціальним навичкам та технологічній культурі. Зазначимо, що усі вищезазначені принципи не можливо реалізувати без урахування умінь навчатися, умінь адаптуватися до плінної сучасності та потоків інформації. Останні, на думку дослідників, уже давно перевищили можливість людей сприймати та адекватно оцінювати інформацію, що транслюється з величезною швидкістю сучасними технологіями. Водночас сучасне суспільство вимагає найвищого рівня освіченості на будь-якому етапі життєдіяльності людини. Інакше кажучи, людина повинна відповідати швидкоплинній сучасності. У такому контексті реалізація знань розуміється як процес становлення компетентної та креативної особистості. Ця настанова подана, насамперед у Законі України «Про вищу освіту», прийнятому в 2014 р. [5].

У філософській інтерпретації відзначається, що сучасність актуалізує зв'язок творчості з процесом створення принципово нового, де креативність постає реалізацією революційного руху, вирішенням соціальних проблем і потреб, актуальним здійсненням перетворюючої дійсності, інноваційної діяльності. Креативність, як зазначає А.А. Іванченко, постає позитивним динамічним процесом розвитку людини, що виводить її на нову життєву позицію, але вже з більш високою її якістю [6, с. 65]. Ця обставина зумовлює зміну стратегій та технологій освіти, де той, кого навчають, уже не є пасивним реципієнтом інформації. Ідеться про подолання методології класичної освіти, що будувалася в межах передбачення

смыслового культурного поля та тотальної легітимності змісту освіти, у координатах нормативізму та риторизму.

Методологія класичної освіти не може існувати в контексті комунікативної революції, що здійснилася завдяки поширенню мережі (Internet) і вже сьогодні має далекосяжні наслідки. Інформація може водночас існувати скрізь, миттєво сягаючи необхідних серверів за тисячі кілометрів. Сьогодні відбувається зміна колишніх уявлень про природу і значення інформації, про співвідношення цінностей матеріальних та ідеальних. Виник новий світ, де інформація виходить на перший план, стає домінуючою. Необхідно визнати, що розгортання інформатизації призвело не лише до революційних змін у всіх сферах життєдіяльності людини, відбулися глибокі соціально-структурні трансформації, спричинивши зміни і в духовно-культурній сфері.

У цьому контексті нового значення набуває медіаосвіта, що є відповіддю на виклики інформаційного суспільства. Саме ця ідея відповідає основним положенням «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», що схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 р. У «Концепції» визначено стратегії до 2020 р., сформульовано головні завдання експериментального пошуку ефективної вітчизняної моделі медіаосвіти. Зокрема, йдеться не тільки про підготовку фахівців масмедіа, медіапедагогів, медіапсихологів, а й про медіаосвітні елементи [7]. Нові технології навчання отримують не лише новітню інформаційну складову, вони постають особистісно орієнтованими. Викладачі постають консультантами, наставниками та посередниками. Їхнє основне завдання – навчити не лише критично мислити, а навчити навчатися. Актуальною у цьому аспекті є позиція В. Креміння, що «навіть новітні комп'ютерні системи, високі комунікативні технології, які, без сумніву, стимулюють динаміку та ефективність навчального процесу, ніколи не зможуть повністю витіснити й замінити мистецтво безпосереднього педагогічного діалогу» [8, с. 360]. Саме педагогічний діалог, як своєрідна зустріч «Я з Іншим», на думку В. Табачковського, є однією з найбільш головних антрополого-педагогічних домінант [13, с. 140]. Зустріч «Я й Іншого» ґрунтується на принципі співтворчості. Для освіти в Україні актуальною залишається підготовка високопрофесійних педагогічних кадрів, які відповідають інтеграційному критерію «педагогічна майстерність = мистецтво комунікації + новітні технології» [11, с. 24].

В умовах сучасності знання постає головним капіталом чи активами (поняття «знаннєві активи» використовуються поряд з поняттям «знання»), запорукою конкурентоспроможності та успіху. Знання не існує поза людиною, поза її інтелектуальної, розумової праці. Так, Д. Тіс, відомий американський фахівець в галузі управління, підкреслює, що управління знаннєвими активами істотно відрізняється від управління матеріальними активами не лише через те, що знання може переміщатися, передаватися, можливий витік знань, імітація, копіювання. Є ще одна особливість: знання є «клейким». Воно приклеюється до організацій і до конкретних людей. Знання важко створювати. Для цього потрібні дуже добре підготовлені люди [14]. Д. Тіс надав нове розуміння знання, яке відрізняється від традиційного підходу.

Підкреслимо, що знання як «знаннєві активи» отримують нового звучання у контексті сучасних глобалізаційних і транснаціональних тенденцій, що знайшло своє відображення у вищезазначеному «Меморандумі». Розробники зазначають, що дедалі більшого значення в інтегрованій Європі з єдиним ринком праці та високою мобільністю як у сфері працевлаштування, так і в освітній, набуває необхідність створення системи «Акредитації попередньої та неформальної освіти» (Accreditation of Prior and Experiential Learning – APEL) [9]. Остання не лише повинна відображати усі знання, уміння, навички й увесь досвід людини,

вона повинна визнаватися усією Європейською спільнотою. І мова вже не йде виключно про дипломи, атестатита сертифікати, покликані підтвердити кваліфікацію працівника. Як зазначає український філософ В.Г. Андрущенко, мова йде про розкриття усього потенціалу людини: «Нова філософія освіти... є філософією Людини, котра існує в царині свободи [1].

Значимо, що українська філософська думка завжди тяжіла до роздумів щодо самоцінності людини та її існування як безупинне «підкування про себе», осмислюючи надбання таких мислителів як Г. Сковорода, П. Юркевич. Українські філософи В.П. Андрущенко, І.А. Зазюн, В.Г. Табачковський, аналізуючи проблему філософсько-антропологічних засад педагогічної діяльності й освіти, вважають, що переорієнтація останньої на людину як самоцінність – головна умова нової філософії освіти, її модернізації відповідно до вимог епохи.

Сучасне знання, на відміну від традиційного раціонального знання, формується в постійному діалозі, взаємодії. Це знання є гнучким за визначенням, і стосовно нього складно говорити про стійкість, а тим більше про вічність. В інформаційному суспільстві організації та інститути, які працюють зі знанням, постійно модифікуються і структуруються. Це – вимога «суспільства знань», що не може функціонувати без відповідного йому типу людини – «людини знання». Творчість, інновації, креативна діяльність є невід’ємними характеристиками цієї людини. Остання маніфестує себе як креативна людина [2].

Підкреслимо, ті зміни, які відбуваються внаслідок комп’ютеризації суспільства, без сумніву, мають певні переваги, серед яких можна назвати інтелектуальну діяльність, професіоналізм, великий спектр можливостей, збільшення ролі особистості, можливості діалогу. Надзвичайно активними у інформаційному просторі, безумовно, є молодь. Саме вони першими використовують е-технології, першими отримують з них користь і першими натрапляють на небезпеки віртуального світу. Також однією із загроз є становлення «кліпового мислення», коли вибіркового засвоєння інформації стає дедалі все більшим випадком (М. Кастельс).

Висновки. В інформаційному суспільстві організації та інститути, які працюють зі знанням, постійно модифікуються і структуруються. Українському суспільству, як і будь-якому, в умовах глобалізації потрібна освічена людина, котра є не лише людиною знаючою, зі сформованим світоглядом, скільки підготовленою до життя. Людина, котра орієнтується у складних проблемах сучасної науки і культури, котра здатна осмислити своє місце у світі. Сьогодні необхідно трансформувати традиційну парадигму освіти, що базується на принципах сцієнтизму, монологізму, авторитарності й утилітарності. Така парадигма себе вичерпала.

Розвиток сучасних інформаційних технологій зумовлює нові невичерпні можливості в отриманні інформації й надає нові можливості освітнього простору: відтепер якісна освіта стає можливою у будь-який час поза навчальною аудиторією. Відбувається становлення нової освітньої парадигми, де навчання впродовж життя є не лише умовою подальшого розвитку інформаційного суспільства. Ідеться про становлення нової системи взаємодії «освіта – людина – суспільство», що є відповіддю на виклики нової соціокультурної практики.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.Г. Філософія освіти в «за межі завтрашнього дня». *Філософія освіти*. 2008. № 1–2. С. 7–14.
2. Гомілко О. Суспільство знань як виклик раціональності. *Філософія освіти*. 2015. № 1 (16). С. 26–38.
3. Делор Ж. Образование: необходимая утопия. *Педагогика*. 1998. № 5.
4. Дроздовський Д. Код майбутнього. Криза людини в європейській філософії: від екзистенціалізму до українського шістдесятництва. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2006. 192 с.

5. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=3442> (дата звернення: 25.02.2019).
6. Иванченко А.А. Креативность и экзистенция. Харьков : Издательство «Форш», 2013. 422 с.
7. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: <http://mediaosvita.org.ua/2013/11/18/kontseptsiiia-vprovadzheniia-mediaosvity-v-ukraini/> (дата звернення: 25.02.2019).
8. Кремінський В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результат. Київ : Грамота, 2008. 448 с.
9. Меморандум непрерывного образования Европейского Союза. URL: <http://www.znanie.org/docs/memorandum.html> (дата звернення: 25.02.2019).
10. Ортега-и-Гассет Х. Вокруг Галилея (схема кризисов). *Человек*. 1992. № 2.
11. Пазиніч С.М. Філософський погляд на педагогічну діяльність в умовах духовної кризи суспільства. *Філософія і сучасність*. 2011. № 5. С. 17–19.
12. Покликання університету : збірник наукових праць / відп. ред. О. Гомілко. Київ : РІА «Янко», «Веселка», 2005. 304 с.
13. Табачковський В. Проблеми педагогіки у світлі сучасної філософської антропології. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 135–147.
14. Тис Д.Дж. Классика теории стратегического управления. URL: http://www.studmed.ru/tis-d-dzh-pizano-g-klassika-teorii-strategicheskogo-upravleniya_211f01e8ae1.html. (дата звернення: 25.02.2019).
15. Убстер Ф. Теории информационного общества. Москва, 2004. 400 с.

“LEARNING THROUGHOUT LIFE” AS PRINCIPLE OF INFORMATIONAL MODERNITY

Svitlana Pylypenko

*Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko
Educational Scientific Business and Management Institute,
Department of UNESCO “Philosophy of Human Communication” and social-humanitarian subjects,
Alchevskych str., 44, 61004, Kharkiv, Ukraine*

Inna Babchenko

*Kharkiv secondary school of the I – III levels
of Kharkiv city council of Kharkiv region,
methodological association of teachers of philologists
Svitla str., 9, 61121, Kharkiv, Ukraine*

The article deals with the concept of “lifelong learning” as one of the main educational strategies in modern society. It is emphasized that informatization and globalization of the present are facing challenges, the solution of which is an important factor in the further development of mankind as a whole. It is noted that the information society requires a new model of education that differs from the directions of the post-industrial society. The topic of the relationship between education and knowledge is violated. Attention is paid to the concept of “creative person”, which is the main principle of the concept of “learning throughout life”.

Key words: lifelong learning, information society, knowledge society, education, knowledge, creative personality.